

ZPRÁVY

OPERATIVNÍ PRŮZKUM A DOKUMENTACE HISTORICKÝCH STAVEB V NPÚ – POZNÁMKY K POSTUPU V ROCE 2006

JAN SOMMER

Část odborné památkářské obce již delší dobu důrazně poukazovala na závažné ztráty kulturně historických informací, k nimž dochází v důsledku opomíjení dokumentace stavebních památek zejména v jejich „přechodových“ stavech (zejména při opravách a při chátrání v důsledku zanedbané údržby).¹⁾ Podstatné je především, že v takových situacích jsou dostupné části organismu staveb, běžně skryté pod povrchovou úpravou, což u udržované stavby vytváří nepřekonatelné limity pro obecně respektovanou metodu standardního nedestruktivního stavebněhistorického průzkumu (SSHP).²⁾ Toho si však jsou zpracovatelé SSHP v zásadě vědomi, stejně jako autoři metodik pro průzkum staveb,³⁾ přičemž v širších souvislostech péče o stavební památky se zdůrazňuje přínos důsledné koordinace všech průzkumů, i když k tomuto ideálu má převaha dosavadní praxe velmi daleko.⁴⁾ Většina odborných i výkonných pracovníků státní památkové péče vcelku logicky preferuje využití vlastních poznatků z průběhu stavebního zásahu k upřesnění památkové koncepce opravy, avšak z důvodů tradice výkladu právních norem a pod vlivem kapacitních limitů většinou neprovedou nebo opomenou uložit provedení náležité dokumentace.⁵⁾ Vlastní provádění OPD památkovým architektem je dodnes vzácnou výjimkou, ačkoliv jeho význam je spolehlivě doložen.⁶⁾ Přesto, že význam zejména dokumentace z průběhu památkového zásahu byl plně pochopen již v Benátské chartě,⁷⁾ není dosud ani v jiných ze-

mích běžné, že by na předběžné zkoumání (v našich podmínkách např. SSHP) nepominutelně navázala dokumentace z průběhu konzervačních prací či jiných úprav.⁸⁾

Při pohledu na přístup zákonodárců k průzkumům nelze pominout přetrvávající selektivní názor, specificky zdůrazňující archeologický výzkum a restaurátorský průzkum, tedy pomíjející potřebnou komplexnost postupů, volených podle konkrétní situace, ale zejména koordinovaných s cílem maximální kvality poznání i vypovídací schopnosti vytvářené dokumentace.⁹⁾

Proto se jeví realizace institucionálního úkolu vědy a výzkumu Národního památkového ústavu (NPÚ) č. 21301 **Vědecký výzkum a aplikace metod operativního zpracování stavebněhistorických a uměleckohistorických průzkumů prováděných při obnově kulturních památek a nemovitostí v památkově chráněných územích** na jedné straně jako spolehlivě logicky zdůvodněná, ale na druhé straně ji lze považovat i ze širšího mezinárodního pohledu za významný přínos pro hledání skutečně komplexního přístupu k poznávání a hodnocení památkových hodnot historického stavebního fondu.¹⁰⁾ Proto považujeme za potřebné na první roční zprávu o práci na úkolu navázat i po druhém roce plnění.

Kolektiv spolupracovníků se po prvním roce stabilizoval,¹¹⁾ což podporuje systematickou produkci¹²⁾ a zkvalitňo-

archeologických vykopávkách budou vždy doprovázeny vyhotovením přesné dokumentace ve formě zpráv, analytických a kritických, ilustrovaných kresbami a fotografiemi. V nich budou zachyceny všechny fáze prací průzkumových, konsolidačních, rekonpozičních a integračních, a stejně tak i všechny prvky povahy technické a tvaroslovné zjištěné v průběhu prací. Tato dokumentace bude uložena v archivech veřejných institucí a bude k dispozici badatelům; doporučuje se její publikování.

8) V. Jesenský, Operativní průzkum a dokumentace (OPD) z hlediska zahraničního srovnání (On-line: <http://www.npu.cz/pp/dokum/ppc-lanky/ppcl07/ppcl071029jesenskyOPD/> od 30.10.2007; staženo 16. 11. 2007). Víme ostatně, že ani v Braniborsku, kde tuto návaznost zakotvuje metodika SHP (o. c. v pozn. 3), nejsou k dispozici kapacity, které by zajistily uplatnění ve všech případech – P. Golarczyk, Zehn Jahre Bauforschung in Brandenburg. Ein kritischer Erfahrungsbericht, in: J. Cramer – P. Golarczyk – D. Schumann (eds.), Bauforschung. Eine kritische Revision. Historische Bauforschung zwischen Marketing und öffentlichen Abseits, Lukas Verlag, Berlin 2005, s. 49.

9) V některých aktuálně předkládaných námětech pro zpracování budoucího nového památkového zákona se zdůrazňuje potřeba doplnit stavebněhistorický průzkum, avšak neprojevuje se potřeba zdůraznit kombinovaný přístup optimálním souborem různých metod, primárně stanoveným v projektu průzkumů.

10) Podrobněji o důvodech a záměrech vědeckovýzkumného úkolu i hodnocení prvního roku (2005) jeho realizace – J. Sommer, Na okraj operativního průzkumu a dokumentace historických staveb v NPÚ – několik poznámek a příkladů, in: Průzkumy památek, XIII, 2, Praha 2006, s. 131–149.

11) Adresář spolu s elektronickými kontakty je uveden na webu výzkumu

1) V souvislostech památkové praxe velmi přesvědčivě zejména A. Schubert, K operativnímu průzkumu a dokumentaci dochovaného stavu architektonických památek, Zprávy památkové péče, roč. 61, 2001, č. 5, s. 149–153.

2) P. Macek, Standardní nedestruktivní stavebně-historický průzkum, Odborné a metodické publikace, svazek 23, Praha: SÚPP 20012. V metodice se ovšem ukládá zpracovateli SSHP, aby vyznačil místa, ve kterých lze v průběhu budoucích stavebních zásahů očekávat významné nálezy, které by mohly ovlivnit způsob úprav (s. 21, 31).

3) Braniborská metodika přímo stanovuje, že „následná“ dokumentace v průběhu stavební opravy je nedílnou součástí stavebněhistorického průzkumu! Anforderungen an eine Bestandsdokumentation in der Baudenkmalpflege. Arbeitsmaterialien zur Denkmalpflege in Brandenburg, Nr. 1, Michael Imhof Verlag, Petersberg 2002, s. 13 (on-line: <http://www.bldam.brandenburg.de/sixcms/media.php/1566/GrauesHeft.pdf>; staženo 16. 11. 2007).

4) Prozatím jen v ojedinělých případech jsou naplňovány maximalistické požadavky metodiky V. Gírsa a kol., Předprojektová příprava a projektová dokumentace v procesu péče o stavební památky, Odborné a metodické publikace, svazek 27, Praha: NPÚ 2004, zvl. s. 28–29.

5) J. Varhaník, Stavebně historický průzkum v současné praxi památkové péče, in: Dějiny staveb 2003, Plzeň 2004, s. 45–48. J. Varhaník k tomu podal výklad též na odborné metodickém dni územního odborného pracoviště Národního památkového ústavu v Brně (11. 10. 2007).

6) E. Vyletová, Průzkum a dokumentace ve vazbě na praktickou památkovou péči, in: Sborník 4/2006, s. 53–62.

7) Benátská charta, čl. 16: Práce konzervační, restaurátorské a práce na

vání výsledků na základě zpětné vazby založené na analýze zpracovaných nálezových zpráv (vybrané poznatky z této analýzy jsou také hlavním podkladem tohoto příspěvku). Případně zjišťované nedostatky jsou posuzovány s cílem upřesnit stanovenou metodiku¹³⁾ pro další budoucí systematické využití.

Snahou řešitelů probíhajícího výzkumného projektu je proto především na konkrétních příkladech ověřovat a prokazovat nenahraditelnost operativního průzkumu a dokumentace a samozřejmě také rozvíjet aplikované metody zkoumání, dokumentace a ve výsledku stanovit standardy pracovních postupů pokud možno platné i mimo rámec OPD.

K dobré orientaci v elaborátech NZ přispívá sjednocení obsahu a formální úpravy „evidenčních listů“, kterého se snadno dosáhlo zpřístupněním „formulářů“ na webu.¹⁴⁾ Jen na první pohled se jedná o nevýznamnou formalitu.

Výsledky většiny OPD jsou plnohodnotným pramenem informací, zachycujícím podstatné skutečnosti a všechny dokumentované části, začleněné do prostorových, vývojových, typologických aj. souvislostí (důraz je kladen na jednoznačnou lokalizaci nálezové situace – dokumentovaných míst). V tomto smyslu se uplatňovaná metodika v praxi vysloveně osvědčuje, k čemuž samozřejmě napomáhají pracovní setkání, na kterých jsou diskutovány hlavní zjišťované závady či nedostatky. To je důležité, protože v některých případech je třeba se se spolupracovníkem domluvit na určitých korekcích užívaných postupů, což platí i pro technickou a formální stránku elaborátů nálezových zpráv (NZ). Někdy to totiž znamená i určité změny navýklých postupů, pokud by mohly např. ohrožovat trvanlivost či srozumitelnost elaborátu.

Dosahované poznatky opakovaně potvrzují závažnost výzkumného úkolu, neboť prakticky bez výjimky zachycují takové informace o památkách, které by při zkoumání jinými postupy byly pominuty. Stále zřetelněji je proto pocíťována i potřeba realizovat maximum výzkumů v návaznosti na další průzkumy a výzkumy a výsledky vyhodnocovat koordinovaně. Kromě logicky očekávatelné (i když v praxi stále výjimečné!) vazby mezi SSHP a OPD je třeba v budoucnu docílit nedílného přístupu např. s archeologií,¹⁵⁾ restaurátorským průzkumem, se sondážemi statického průzkumu apod. Je zřejmé, že taková koordinace bude možná jen na podkladě specifického typu projektu. Zatím však většina metod zkoumání trpí jakousi sebestředností a vzájemnou odpudivostí, kterou asi bude moci až v budoucnu

překonávat sama památková péče. Nevyhnutelnou podmínkou ke snížení ztrát informací při opravách bude také to, aby odborní pracovníci památkové péče (památkoví architekti) převzali svou odpovědnost tím, že budou vyžadovat provedení průzkumů ve svých odborných vyjádřeních.

Metoda OPD se zaměřuje na pozitivistický záznam o pokud možno maximálním množstvím vlastností památky, přednostně v těch místech, která nejsou běžně přístupná zkoumání, jak již bylo řečeno. V tomto smyslu se pak výsledky OPD mohou považovat za pramen také pro SSHP, pokud by byl zpracováván až v budoucnu. Přesto jsou i v rámci OPD předkládána různě důkladná hodnocení historického významu či památkové hodnoty. V některých případech ovšem dochází k tomu, že se sama organizace památkové péče spokojí s pominutím SSHP, případně je dokonce OPD pokládán za jakýsi „zkrácený“ SHP. To by v některých případech mohlo být přijatelné, pokud se na památce provádějí nějaké vyslovené dílčí změny, které nezpůsobí změny historické substance. Zdá se však, že v těchto souvislostech by mohlo být o čem diskutovat, protože organizace a orgány státní památkové péče běžně souhlasí např. s rozsáhlými zásahy při sanaci zavlhlých staveb, aniž by si vyžádaly provedení SHP, ačkoliv dochází k dalekosáhlým odstraněním terénů při hloubení drenážních kanálů (obvykle jen za nesoustavného archeologického dohledu) a převážně k tak rozsáhlému odstranění omítek, že by o jeho důvodech bylo možné přinejmenším s úspěchem pochybovat (bez zvláštního dopadu na postup prací bývá proveden restaurátorský průzkum omítek a nátěrů).

Zkušenosti přitom ukazují, že i v takových případech se vyplácí trvat na koordinaci výzkumných prací, neboť zpracovatelé mohou své výsledky většinou upřesnit a využít poznatky dalších disciplín. Spojitostí výsledků různých oborů zkoumání by stálo za to se zabývat i z jiných důvodů. Vhodné uspořádání elaborátů by mohlo přímo podporovat využitelnost výsledků „napříč“ metodami.

Mezi používanými metodami dokumentace v rámci OPD jasně dominuje fotografie. Rozhodující většina zpracovatelů používá vlastní digitální snímky (o spolupráci s profesionálním fotografem se při takové pracovní dokumentaci nedá hovořit). Digitální fotografie má sice menší rozlišovací schopnost než „analogové“ filmové snímky, avšak má některé nesporné výhody. Pro konečnou podobu snímků je podstatné, že fotograf může zejména při práci v komplikovaných světelných podmínkách kontrolovat výsledek, což u filmu není možné.¹⁶⁾ Na druhé straně však zdanlivě snadná možnost pořídit s digitálním aparátem na první pohled vzhledný snímek i v problematických světelných podmínkách vede např. k fotografování z ruky i tam, kde rozhodně měl být použit stativ.¹⁷⁾ Podobně neblahé účinky má spoléhání na funkci „automatického vyvážení bílé barvy“. Za běžných podmínek nejsou výsledná zkresení velká (i když

<http://www.npu.cz/opd/>. V roce 2007 se k řešení úkolu připojila i pracoviště NPÚ.

12) To je ovšem v rozhodující míře výsledkem neutuchající organizační i odborné aktivity vedoucího řešitele Vladislava Razíma.

13) J. Bláha – V. Jesenský – P. Macek – V. Razím – J. Sommer – J. Veselý, Operativní průzkum a dokumentace historických staveb, Odborné a metodické publikace, sv. 31. Praha: NPÚ 2005 (on-line jako dokument pdf na adrese: <http://www.npu.cz/prur/download/pp/>).

14) Z konzultací s odborníky z jiných oblastí památkové péče plyne, že podobná sjednocení by byla žádoucí i pro výzkumné či nálezové zprávy např. v oboru restaurování. Zdá se, že zpřístupnění „slepého“ dokumentu ke stažení v obvyklém formátu (doc) je účinnější cestou než nějaká směrnice či příkaz.

15) Jak to názorně ukazují obětavě zpracovávané výzkumy M. Rykla. M. Rykl, Hlubkové SHP a dokumentace. Poznámky k praxi mezioborové disciplíny, in: Sborník 4, 2006, s. 79–100. Z dalších např. H. Hanzlíková, Způsoby zachycení nálezové situace na několika památkových objektech, in: Sborník 4, 2006, s. 101–106.

16) Vyskytly se dokonce neostře detaily fotografované na film, což zřejmě souviselo právě s nemožností ověřit výsledek hned na místě.

17) Je třeba připomenout, že právě digitální fotoaparát umožňuje vytvářet ze stativu velmi hodnotné snímky s daleko větší zárukou, než tomu bylo u filmu. Je tomu tak zejména proto, že zejména v převažujících „kompaktních“ přístrojích nejsou žádné pohyblivé mechanické díly, které zejména u filmových zrcadlovek často vedly k rozostření snímku. Navíc se lze většinou spolehnout na expoziční automatiku, přičemž ani při dlouhých expozicích nedochází k výrazným barevným zkresením, která byla příznačná např. pro práci s barevnými filmy.

v principu plynou už z toho, že u většiny přístrojů jsou korekce nastavovány stupňovitě, ale do důsledku je není možné eliminovat. To nemusí znamenat až tak velký problém, pokud např. jde jen o to, aby na snímku bylo možné rozlišit cihlové úseky zdí od kvádrových (ale i v takovém případě jde o chybu). Přesto v některých případech byly dokumentovány sondy v barevných nátěrových vrstvách vysloveně vadnými snímky (na kterých byl patrný barevný posun již na zeleném či růžovém zabarvení bílého nátěru v okolí sondy – proto jsou zkresleny i barevné nátěry!). Jedinou spolehlivou cestou, jak těmto vadám zabránit, je umístit do záběru vedle sondy barevný standard.¹⁸⁾ Tuto zásadu je nutné prosadit, i když je známo, že ji nenaplní ani ve své dokumentaci ani mnozí restaurátoři. Pokud tedy budou v rámci OPD dokumentovány barevnosti, mělo by se užití standardní barevné a šedé škály stát závazně platnou zásadou.

V souvislosti s fotodokumentací i s dokumentací výrazných detailů (architektonických článků) či dokonce lokalizací NS v rámci zkoumaného objektu se dosud nedůsledně uplatňují náčrt s vyznačením polohy, což je vážný nedostatek (ostatně dosud postihující i velké množství SSHP, ačkoliv je vyznačení lokalizace rovněž doporučeno metodikou; přímo odstrašující jsou mnohé restaurátorské zprávy, kde jsou např. polohy sond vyznačeny jen v půdorysu bez kót, přičemž ani v textu není zapsána např. výška nad podlahou).

Z hlediska přesnosti a podrobnosti plánové dokumentace je pojetí elaborátů značně rozdílné. Jako zvláště problematické se jeví plány vytvořené pro některé elaboráty typu „záchranné“ dokumentace objektů určených k demolici (např. na základě zrušení prohlášení za památku). Už o tom byla učiněna zmínka loni. Výsledky v některých případech vypovídají o podstatě památky opravdu minimálně, o čemž se lze přesvědčit rozbořem připojené fotodokumentace. Ačkoliv bývají plány zhotovené v měřítku 1 : 50, které je v naší památkové péči považováno za vhodné pro zaznamenání většiny podstatných detailů i nepravidelností (ty jsou charakteristické hlavně pro stavby, jež prošly určitým vývojem, jež pak ilustrují a pomáhají identifikovat), bývají tyto plány nápadné všemi liniemi přímými a navzájem rovnoběžnými a kolmými, zjednodušeným vykreslením oken (často pak při podrobnější prohlídce zjistíme, že některý otvor ve skutečnosti obdélný na výšku je na plánu ležatý), „strojovým“ rasterem místo nepravidelného cihlového líce či dokonce tam, kde jsou kvádry v řadách nestejné výšky, nemluvě o vlastně zbytečné náhradě obrazu eternitové krytiny diagonálně situovanou čtvercovou sítí (není respektováno ani zkosení úhlů úměrné sklopení střešní roviny či změně jejího sklonu v místě nasazení námetků). Takové mystifikace nejsou v rámci OPD časté, avšak musejí být odmítnuty. Zřejmě s tím souvisí dlouhodobě opomíjená otázka podmínek pro přesnost měřické dokumentace pro památkovou péči. Je totiž zřejmé, že není možné pro každý účel požadovat maximální (či shodnou) přesnost a podrobnost. Avšak v případě dokumentace při upuštění od ochrany by měly být požadavky maximální – vždyť pro budoucnost bude tato dokumentace někdejší památkově chráněný objekt zastupovat! Totéž ovšem platí i pro změněné části při úpravách památek.

18) Ve vybraných prodejnách fototechniky je dostupná „Barevná a černobílá škála BST 14“, odvozená ze standardu Kodak.

Otázka podrobnosti je ovšem významná i v souvislostech OPD. Rozdílnost přístupů k různým sférám kulturního dědictví z hlediska podrobnosti pořizované dokumentace je nápadná při srovnání archeologie s OPD. V diskusích se upozorňuje na to, že při archeologickém výzkumu dochází k likvidaci nálezové situace. To je sice pravda, jenže přitom je pořizována v principu velmi podrobná dokumentace (byť se ani v takových případech nedaří zachytit všechny relevantní informace) a mnohé nálezy jsou deponovány a prostudovány, takže se již nejednou reálně staly oporou revizních výzkumů a upřesněných analýz a lze se na ně spoléhat při srovnávacím studiu. Rozsah i pracovní náročnost archeologické dokumentace je obvykle mnohonásobkem toho, s čím lze zatím počítat při OPD. Přitom zejména při „zánikovém“ OPD je hodnota záznamu srovnatelná s archeologií.

Běžně se tak stává, že partie památky, které jsou ukryté pod terénem, jsou předmětem velmi detailního rozboru, zatímco nadzemní části, reálně schopné poskytnout přinejmenším srovnatelné množství památkově významných informací, jsou měněny či mizejí, aniž byla uchována jakákoliv informace (jak již bylo řečeno, patří k cílům výzkumného úkolu na tuto situaci poukazovat a definovat optimální postup záznamu a archivace nálezových situací).

Orientace ve výsledcích OPD je výrazně usnadňována stanovením jednotné formální úpravy elaborátů. Formuláře jsou ke stažení na webu OPD.¹⁹⁾ Zkušenost ukazuje, že zvolená struktura údajů je vyhovující. Přesto nastávají situace, kdy by bylo potřebné volit zjednodušenou formu zpracování, nebo naopak doplňovat podrobněji členěné údaje. Potřeba získat i stručněji zpracované informace dokonce vedla v roce 2007 k vytvoření zjednodušené verze nálezové zprávy v podobě tzv. Hlášení o nález.²⁰⁾ Naopak detailnější záznamy zatím nebylo možné sjednotit, i když takové řešení by napomáhalo operativnějšímu využívání poznatků různých disciplín i různé detailnosti zpracování.²¹⁾ Bude vhodné, pokud se zpracovatelé výzkumu budou také tímto směrem orientovat při jednání s realizátory jiných typů dokumentace (soupisy nálezů v archeologii, restaurátorské průzkumy, inventarizace prvků v rámci projektové přípravy, seznamy hodnotných prvků v rámci SHP).

Významným přínosem pro práci kolektivu spolupracovníků výzkumu se stala databáze stavebních památek, která je systematicky naplňována (i když z regionálního pohledu se tak dosud neděje zcela rovnoměrně). Pro budoucí využití informací v databázi širší veřejností je podstatné, že údaje jsou provázány s pracovní elektronickou verzí Ústředního seznamu kulturních památek.²²⁾

19) <http://www.npu.cz/pp/pridruz/opd/download/>

20) V. Razín – J. Sommer – J. Veselý, *Operativní průzkum a dokumentace historických staveb. Hlášení o nález.* Praha: NPÚ ÚOPSC 2007 (skládačka; ve formátu pdf ke stažení zde: <http://www.npu.cz/pp/pridruz/opd/download/metodiky/>). Etickými základy i návrhem postupu k zachování informací o dílčích nálezových situacích se zabýval M. Šerák, *Databáze „drobných“ nálezů*, in: *Svorník 4/2006*, s. 115–128.

21) Proto také v metodice OPD (o. c. v pozn. 13) je jen naznačena možnost formalizovaného evidenčního záznamu okenních výplní tak, jak to stanovuje metodika A. Schubert, *Péče o výplně historických okenních a dveřních otvorů*. Praha: SÚPP 2004. Pro dveře navrhl obdobný systém J. Slavík, *Návrh názvosloví starších kovových dveří a kovových dveřních prvků*, in: *Svorník 4, 2006*, s. 219–232. Zdůvodnění jednotného přístupu např. též v článku J. Sommer, *Pokus o edici dokumentace architektonických článků*, in: *Dějiny staveb 2002, Plzeň 2003*, s. 150–158.

22) Databáze MonumNet – <http://monumnet.npu.cz/pamfond/>. V roce 2007 byla obdobným způsobem se seznamem kulturních památek

Podobně jako ve výběru anotací NZ z prvního roku realizace výzkumného úkolu²³⁾ se pokoušíme ilustrovat dosažené přínosy OPD. Výběr byl proveden poněkud „přísněji“, s důrazem na ty případy, ve kterých došlo k výraznému posunu či zpřesnění vědomostí, nebo lze akci OPD vyzdvihnout s ohledem na její metodický přínos.²⁴⁾ Mnohé inovativní výsledky jsou jejich autory průběžně publikovány v odborném tisku²⁵⁾ či na konferencích.

VÝBĚR ANOTACÍ

Členění anotace

1. Lokalita (okres), objekt.
2. Zkoumaná část objektu.
3. Okolnosti akce OPD.
4. Popis zjištěných skutečností.
5. Zhodnocení výsledků.
6. Námetky pro další zkoumání.

1. **Hněvkovice** na pravém břehu Vltavy (České Budějovice), zámek, čp. 1
2. Relikty historické výmalby v interiéru.
3. Během dokumentace hněvkovického zámku čp. 1 v rámci reidentifikace ústředního seznamu kulturních památek byl v patře v jedné místnosti zámecké budovy identifikován vstup, kolem něhož je podle blíže nepopsané černobílé fotografie zabílená hodnotná renesanční malba.
4. Existenci malby dnes prozrazuje jen nepatrně odlišný odstín v místě jejího přebílení. Podobná situace má být podle staršího popisu kolem vstupu v sousední místnosti, která s předchozí tvořila jeden prostor – ústřední sál zámku. V něm má být podle staršího popisu těsně pod stropem pás renesančních maleb. Budova je v současné době prázdná a v případě jejího nového využití potenciálně hrozí nebezpečí poškození nebo zničení malby při jakémkoli zásahu do omítek či zdiva. Dalším krokem by mely být sondy do nátěrových vrstev, popř. i omítek v označených místech, které by malby přesněji lokalizovaly a zjistily stav jejich dochování. Sondy by bylo vhodné položit i u krbu, částečně zachovaného v bývalém ústředním sálu, a u oken a zazděných dveří tamtéž.

V exteriéru se na severní fasádě zámku nad levým krajním oknem objevila pod opadávající omítkou část červeného malovaného rollwerku. I tento náález by zasloužil podrobně zdokumentovat a v ideálním případě ověřit existenci dal-

provázána databáze Nejohroženější památky (její zveřejnění je plánováno na 15. 12. 2007). Tento trend vyvolává naději, že se bude v širším měřítku v památkové péči dařit budování jednotného informačního systému, čemuž většinová praxe v oboru zatím kladla spíše překážky. Do jisté míry tomu v praxi napomohl i postup řešení výzkumného úkolu OPD.

23) Viz pozn. 10.

24) Celkový počet elaborátů NZ v roce 2006: 150. Kompletní přehled anotací je zpracováván pro zprístupnění na webu výzkumného úkolu.

25) Bibliografický přehled je rovněž dostupný na webu výzkumného úkolu.

ších maleb také u ostatních oken.

5. Malba vznikla pravděpodobně za Jeronýma Hozlaueru z Hozlaueru, který zdejší tvrz vlastnil a sídlil v ní od roku 1584. Nejpozději do roku 1610 jej přestavěl na renesanční zámek.
6. K poznání zachovaného rozsahu renesančních maleb, jejich stavu a umělecké úrovně bude zapotřebí sond, které budou pokračováním tohoto OPD.

Jarmila Hansová, 2006

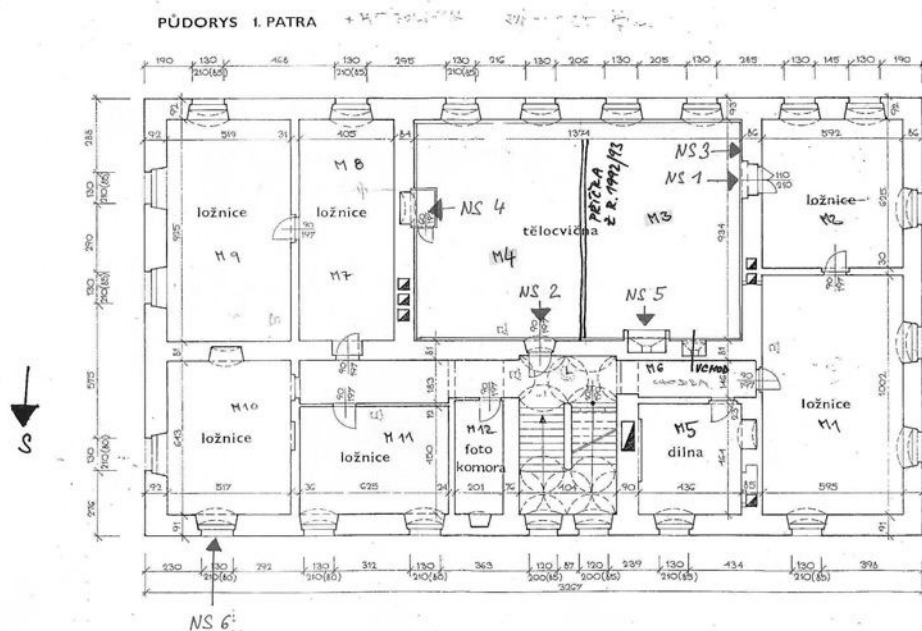
1. **Holubov** (Český Krumlov), mlýn čp. 29
2. Relikty sgrafit na fasádách bývalé mlýnice.
3. Budovy vodního mlýna na Kremežském potoce chátrají již po několik desetiletí v důsledku neúdržby za působení JZD Holubov a ani nyní, kdy má právo hospodaření k mlýnu Úřad pro zastupování státu, není v dohledné době naděje na jeho velmi žádoucí stavební obnovu. Budovy jsou prázdné a bez jakéhokoli využití. Vzhledem k těmto okolnostem byl mlýn podrobně zdokumentován již v rámci reidentifikace Státního seznamu nemovitých památek, proto se nálezořá zpráva zaměřila jen na nejcennější prvek – psaníčková sgrafita na vnější fasádě mlýnice, která jsou patrná na několika místech pod opadávající mladší fasádou.
4. Všechny omítky silně trpí erozí, zejména na nárožích – v důsledku zanesených okapů a (částečně) chybějících okapových rour, a v přízemních partiích vinou vztlínající zemní vlhkosti. Postupným opadáváním omítek se tak odkrývají starší nátery a omítkové vrstvy, místy již dochází k rozpadu zdiva.
5. Částečně odhalená psaníčková sgrafita na všech stranách mlýnice (kromě novodobě přezděné stěny nad náhonem) dokládají její renesanční stáří, což je v souladu s údaji písemných pramenů. Zděná konstrukce všech obvodových stěn odpovídá významu mlýna, který patřil již kolem roku 1600 českokrumlovské vrchnosti. Z památkového hlediska cenné je zachování psaníčkových sgrafit v dosud čitelném a nerekonstruovaném stavu. Holubovský mlýn je tak významným a v dokladem rozvoje mlýnářství v 16. století na území českokrumlovského panství.

Jarmila Hansová, 2006

1. **Hořice na Šumavě** (Český Krumlov), dům čp. 15
2. Západní část přízemí objektu.
3. Stavební úpravy.
5. V rámci stavebních úprav došlo k odhalení dymného otvoru, kte-

HNĚVKOVICE NA PR. BŘ. VLT. (ČB) – ZÁMEK

Č. VSEP 3-492

Obr. 1: Hněvkovice na pravém břehu Vltavy (České Budějovice), zámek, čp. 1. Příklad efektivního vyznačení lokalizace nálezořových situací v plánu. K lokalizacím jsou vztaženy příslušné popisy v textu NZ (kresba Jarmila Hansová, 2006).

Obr. 2: Hořice na Šumavě (Český Krumlov), dům čp. 15. Severní stěna, jizby s trojúhelníkovou kompozicí otvorů, spodní okna byla dodatečně zvýšena. Zákres do fotografie (zpracoval Daniel Šnejd, 2006).

rý zaujímá spolu se dvěma okny v severní stěně trojúhelníkovou kompozici. Díky vstřícnému přístupu majitele objektu byla umožněna dokumentace dalších nálezů včetně zajímavé situace topenišť přilehlé černé kuchyně a odkrytého barokního trámového stropu. Bezpochyby se jedná o části jednoho z nejstarších dochovaných městských domů v Hořicích na Šumavě.

Daniel Šnejd, Veronika Simotová, 2006

1. **Jesenice** (Rakovník), kostel sv. Petra a Pavla
2. Zdivo ve spodních partiích stěn západní části lodi.
3. Sanace zavlhlého zdiva.
4. Byly odkryty dva zcela odlišné typy zdiva související s dobou výstavby a následující přestavby kostela. V souladu s polohou v rámci dispozice byl první typ zdiva označen jako románské zdivo a druhé jako zdivo barokní přestavby kostela. Románské zdivo v západní části lodi je tvořeno řadami velkých precizně opracovaných pískovcových kvádrů. Zčásti byly zjištěny nevelké úseky zachovaných starších omítek. Barokní zdivo je smíšené cihlokamenné, s ojediněle druhotně použitými kvádry ze zbořených částí románské stavby. Historické omítky včetně nátěrů se ve zkoumaných partiích dochovaly jen ve velmi malém rozsahu. Ze zjištěného vyplývá, že fasáda kostela před přestavbou v 70. letech 17. stol. měla na severozápadním nároží omítku opatřenou vápenným nátěrem jasně červené barvy – zda šlo o malované kvádrování nelze jednoznačně potvrdit. Vnitřní omítka srovnatelné kvality a patrně i stáří nesla nátěr světle šedé barvy.
5. Románské kvádrové zdivo pravděpodobně nebylo původně omítnuto.

Eva Volfová, 2006

1. **Kadov** (Znojmo), kostel sv. Filipa a Jakuba
2. Celek.
3. Dokumentace během oprav fasády (sanace zdiva spojená zejména s rozsáhlým odstraněním omítek v nižších partiích liců stěn) a zastřešení. OPD probíhal ve dvou etapách v závislosti na postupu prací a je zaznamenán ve dvou samostatných elaborátech.
4. Ve velkém rozsahu bylo dokumentováno zdivo, omítky, architektonické články i dřevěné prvky stavby (nejstarší dendrochronologicky datovaný prvek pochází ze zimy 1211/1212, ale nepochybně byl v kostelní věži použit druhotně)

5. Kostel je v uměleckohistorické literatuře považován za pozdně gotickou stavbu z 15. století, poznamenanou – v dispozičním uspořádání, architektonickém řešení interiéru i exteriéru – postupnými novověkými úpravami. Během provádění oprav kostela byly odhaleny některé partie obvodového zdiva, jež po zevrubné analýze a konfrontaci se situacemi zachovanými pod střechou boční lodi ukázaly na potřebu korigovat názory na stavební vývoj objektu. Zdá se rovněž, že stavební vývoj byl kromě tradovaných kulturněhistorických událostí místní farnosti ovlivněn též víceméně rozsáhlými požáry.

6. Doporučuje se provést standardní SHP, k němuž budou provedené analýzy materiálů a geneze stavby cenným pramenem.

Lenka Šabatová, 2006

1. **Komořany** (Vyškov), kostel sv. Barbory
2. Celek.

3. K dokumentaci došlo poté, co byla během výměny okenních výplní v presbytáři odkryta kamenná ostění gotických oken, ukrytá pod stávající novověkou úpravou. Na místě pak bylo zjištěno, že souběžně s výměnou oken probíhají ještě sanační práce na obvodovém zdivu objektu včetně rekonstrukce podlah a rovněž dochází k demontování krovu nad lodí. Zdivo objektu bylo odkryto nerovnoměrně do výše cca 80–300 cm, zcela zřetelně však bylo možné pozorovat další související skutečnosti. Konstrukce krovu nad lodí byla nahrazována tesařskou kopií, a proto byla provedena základní dokumentace a dendrochronologické datování.

5. Kostel v Komořanech bývá v současnosti považován za novostavbu z roku 1804, vybudovanou na gotickém základě ze 14. století. Dokumentace provedená během rekonstrukce objektu se zaměřila nejen na konstrukce stavebními pracemi odkryté (obvodové zdivo v rozsahu pásu otlučené omítky, okna presbytáře během výměny okenních výplní) a likvidované (krov lodi), ale rovněž na některé konstrukce v této fázi oprav nedotčené (hrázdění zvonicevého patra věže). Výsledkem je zjištění, že tradované zařazení objektu je zcela mylné. Byl rozpoznán rozsah dosud dochovaného gotického objektu – ten vykazuje v základní dispozici shodný půdorys se současným stavem (tj. loď, presbytář se sakristií a západní věž). Dalšími nálezy (gotická ostění oken presbytáře, dendrochronologická datace krovu nad lodí 1751/52 d) je doloženo, že ani samotné zdivo objektu nemohlo vzniknout až novověkou přestavbou. K přesnějšímu určení stavebního vývoje kostela pak kromě formální analýzy přispívá i získaná datace hrázdění horního patra věže (1613/14 d).
6. Do budoucna je proto nutné jednak zajistit dokumentaci před dalšími stavebními zásahy do objektu (a případně i během nich) a jednak dokumentaci dopracovat do podoby řádného stavebně-historického průzkumu, opírajícího se rovněž o studium a kritiku pramenů.

Lenka Šabatová, 2006

1. **Lnáře** (Strakonice), oranžerie v zámeckém parku
2. Celek.
3. Objekt je v havarijním stavu a je ohrožen zánikem. V srpnu 2006 bylo v NPÚ-ÚOP v Českých Budějovicích rozhodnuto zdokumentovat v regionu Jihočeského kraje několik ohrožených nebo zanikajících zahradních objektů, většinou oranžerií. Oranžerie v zahradě zámku Lnáře byla zpracována jako první. Technický stav ob-

Obr. 3: Lnáře (Strakonice), oranžerie v zámekském parku. Detail okenního rámu pěstební části a architektonického členění reprezentačního vestibulu (foto Daniel Šnejd, 2006).

jektu byl bohužel v době průzkumu havarijní a pohyb uvnitř již byl obtížný a nebezpečný. Vzhledem k tomu, že hrozí bezprostřední zánik stavby, bylo provedeno zaměření půdorysu.

- Objekt se nachází v havarijním stavu a je ohrožen zánikem. Přesto si doposud zachoval řadu původních konstrukčních prvků a funkčních i dekorativních detailů, které jsou na podobných stavbách již ojedinělé. Z valné části je zachována konstrukce jižní, původně prosklené stěny včetně konzol pro uchycení květináčů. Hodnotný je i vstupní objekt se svou štukovou výzdobou a kamennou dlažbou. Kvalitní a vcelku citlivé jsou i úpravy z první poloviny 20. století.

Daniel Šnejd, 2006

- Rančířov u Jihlavy** (Jihlava), kostel sv. Petra a Pavla
- Vnější líc stěn lodi v průběhu opravy omítek.
- V rámci obnovy omítek presbytáře a severního průčelí lodi kostela byla odborným garantem NPÚ ÚOP v Brně vyžádána dokumentace nálezů na severním průčelí lodi (zazděné pozdně románské okno a armované nároží středověké lodi), které budou zakryty novou omítkou.
- Dokumentace byla provedena po sejmutí novověkých omítkových vrstev (či vrstvy) na severním průčelí kostela. Na celé ploše průčelí si výjimkou úseku při stávajícím severozápadním nároží, tvořeném přístavbou věží s postranními schodišti, se zachovala souvislá primární středověká omítka z doby výstavby kostela. Ve východní části severní stěny lodi bylo nově doloženo druhé románské okénko. Doloženo bylo také kvádrové severozápadní nároží románské lodi.
- Dokumentace upřesňuje a doplňuje dříve publikované poznatky o stavebním vývoji kostela. Nález torza druhého pozdně románského okna a původního severozápadního nároží potvrzují Richterovu analýzu stavebního vývoje i časové vymezení počátků kostela. Rozmístění oken v severní zdi kostela, jejich vysunutí směrem k východu (další středověké okno v západní okenní ose nebylo nalezeno) i pozice jižního portálu zřejmě naznačují, že se v západní části lodi nacházela empora. Dendrochronologické datování krovu presbytáře do roku 1442/1443 upřesňuje přístavbu presbytáře a severní sakristie. Starý závěr kostela byl nahrazen novým kněžištěm nikoliv na konci 14. století, ale ve 40. letech 15. století. Krov lodi je datován do roku 1870/1871.

Pavel Borský, 2006

- Šenov u Nového Jičína** (Nový Jičín), kostel sv. Martina
- Odstranění xylolitové podlahy sakristie (z roku 1932) a sejmutí přízemních partií omítek presbytáře v exteriéru i interiéru.
- Podlahu sakristie pokrývá již silně popraskaná vrstva xylolitu. Samotný povrch xylolitu (16 mm silný) se skládá ze spodní vrstvy sli-

sovaných pilin (7 mm) a červeně probarvené nášlapné vrstvy (9 mm). Povrchová úprava byla položena na betonovou mazaninu. Zdivo presbytáře sestává z říčního kamene. Zjištěné spáry a odlišný stavební materiál dokládají řadu stavebních úprav.

- Šenovský kostel náleží k nejstarším dochovaným památkám kamenné architektury na Novojičínsku. Dosavadní existenci kostela lze popsat jako téměř plynulý vývoj objektu, doplňovaného až do doby poměrně nedávné. Xylolitová podlaha, i když trochu nešťastně použitá v archaickém interiéru sakristie, je výsledkem jedné stavební etapy kostela. Použití jednoho dnes již málo známého druhu podlahové krytiny v šenovském kostele bylo nutné zdokumentovat s ohledem na její plánované odstranění.
- Další bádání o nejstarších fázích vývoje kostela může napomoci rozšířit poznání o počátcích vyspělé stavební kultury Novojičínska a okolí.

Dana Kouřilová, Lucie Augustínková, 2006

- Veselí nad Moravou** (Hodonín), dům čp. 49
- Celek.
- Záchranná dokumentace před částečnou demolicí a v jejím průběhu. Z důvodu špatného stavebně technického stavu domu majitel zažádal o povolení demolice jeho podstatné historické části.
- Objekt je charakteristický pro městskou zástavbu v regionu. Demolována byla pouze obytná část na straně náměstí s přiléhající západní polovinou spojovacího křídla, zbývající částí je záměrem rekonstruovat včetně zastřešení. Hlavní pozornost byla zaměřena na odstraňované konstrukce; byla provedena záchranná dokumentace (orientační zaměření objektu, fotodokumentace, odborný popis a stručné vyhodnocení).
- Elaborát NZ je cenný jako soubor informací o zaniklých částech objektu. Velká pozornost byla věnována záznamu pestré materiálové skladby, související s postupnými úpravami stavby v minulosti. Rozpoznávané materiály byly vyznačeny ve schematickém plánu.
- Během provádění demoličních prací třeba zajistit odborný archeologický dozor s ohledem na možné zachycení starších substrukcí a dalších nálezových situací, důležitých pro poznání vývoje místa. Doporučuje se provedení dendrochronologické analýzy odstraňovaných dřevěných prvků.

Lenka Šabatová, 2006

- Vranovská Ves** (Znojmo), bývalý zájezdni hostinec, čp. 52
- Přístavek u severozápadního nároží hlavní budovy.
- Dokumentace před provedením statického zajištění objektu. Dokumentovaná část objektu je ve špatném stavebně technickém stavu – statické poruchy se projevují prasklinami v klenbách, čelní obvodová zeď se odklání, zdivo objektu v suterénu rovněž trpí vztlínající vlhkostí, vnější omítky jsou značně degradované, interiéru není zajištěn proti povětrnostním vlivům.
- Komplex hlavní obytné budovy a hospodářských stavení je součástí bývalého zájezdního hostince při císařské silnici z Vídně do Prahy přes Jihlavu. Počátek jeho stavební historie je doložitelný nálezy do období renesance (sgrafita na obytné budově), jako zájezdni hostinec fungoval od 18. do poloviny 20. století. Předmět část drobného přístavku byla vybudována z utilitárních důvodů – dochovaný stav ukazuje na kuchyni související s hostincem umístěným v hlavní budově, primárně však nelze vyloučit odlišnou funkci (zádveří v přízemí, místnost vrátného v patře ?).
- Podrobný elaborát se přednostně věnuje těm částem stavby, jejichž materiálové charakteristiky nebudou po opravě ověřitelné, nebo mohou zcela zaniknout.
- S ohledem na hodnotu celého komplexu bývalého zájezdního hostince se doporučuje zpracovat stavebněhistorický průzkum.

Lenka Šabatová, 2006

- Zlatá Koruna** (Český Krumlov), mlýnec u mlýna čp. 3
- Celek.
- Objekt mlýnce ve VPZ Zlatá Koruna byl historickou součástí mlýna čp. 3, jenž je středověkého původu. V objektu se nedochovalo

žádné vybavení, což spolu s jeho stavebně nenápadnou podobou přispělo k zapomenutí jeho významu a povšechně označenému jako stodola. Téměř havarijní technický stav objektu měl za následek povolení demolice ve prospěch stavby rodinného domku o stejných hmotových proporcích. Toto rozhodnutí bylo impulsem k dokumentaci stavby. Písemné prameny a staré mapy částečně objasnily funkci této stavby, těsně vázané na mlýn – objekt vznikl na poč. 19. stol. snad jako stoupa, cca v 70. letech 19. stol. byl obecně označen jako mlýnec a před koncem 19. stol. zde byla umístěna turbína.

4. Popisná část elaborátu je příkladem využití OPD jako stručného stavebně-historického průzkumu. Je rozdělena do přehledných oddílů.
5. Elaborát NZ je doplněn obsáhlým ikonografickým materiálem.
6. Výsledky jsou podnětem k dalším průzkumům a mohou být základem zejména pro podrobný standardní SHP.

Jarmila Hansová, 2005, 2006

1. **Znojmo** (Znojmo), kaple sv. Kateřiny
2. Krov a rubová strana klenby lodi a apsidy rotundy.
3. V průběhu stavebních prací na nové střeše rotundy (lodi a apsidy) byl v dubnu 2006 proveden předstihový průzkum a dokumentace nálezových situací. Průzkum probíhal v době, kdy byla odstraněna krytina lodi, přičemž dosud zůstala zachována novodobá konstrukce krovu. Nad apsidou byl krov již kompletně odstraněn, takže bylo možné dokumentovat pouze rubovou stranu klenby.
4. Průzkum prokázal zejména značně velké zásahy do konstrukce klenby a krovu při opravě v roce 1981. Klenba je v dolní části překryta betonovou mazaninou. Rub klenby lodi byl přístupný jen v horní části, kde byly v lomovém klenbovém zdivu ověřeny kruhové otvory, které byly již dříve odkryty při restaurování maleb v interiéru.

Jan Beránek, 2006

Obr. 4: Zlatá Koruna (Český Krumlov), mlýnec u mlýna čp. 3. Objekt byl dokumentován před zahájením demolice i v jejím postupném průběhu (foto Jarmila Hansová, 2005).

Příspěvek byl zpracován v rámci plnění institucionálního úkolu vědy a výzkumu NPÚ č. 21301 – Vědecký výzkum a aplikace metod operativního zpracovávání stavebněhistorických a uměleckohistorických průzkumů prováděných při obnově kulturních památek a nemovitostí v památkově chráněných územích.